

ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 159:351.754

Бондаренко В. В. – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри вогневої та спеціальної фізичної підготовки навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

ДОСВІД ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

Проаналізовано особливості підготовки працівників патрульної поліції зарубіжних країн. Виявлено, що системі становлення кадрів поліції європейських країн притаманна низка спільних принципів і підходів до навчання. Висвітлено практичне спрямування підготовки патрульних поліцейських, що передбачає поєднання навчання зі стажуванням у підрозділах поліції.

Ключові слова: професійна підготовка, патрульна служба, Національна поліція, зарубіжний досвід.

Реформування правоохоронних органів передбачає пошук і впровадження нових підходів до підготовки майбутніх правоохоронців. Важливе теоретичне та практичне значення на цьому шляху має досвід навчання працівників поліції зарубіжних країн.

Аналіз спеціальної літератури дає підстави констатувати, що досвід підготовки працівників поліції зарубіжних країн досліджували чимало вчених, а саме: О. М. Бандурка, Л. Д. Варунц, М. М. Долгополова, В. О. Заросило, К. С. Ізбаш, Д. П. Калаянов, В. П. Примак, К. П. Рубан, В. О. Січкач, А. П. Черненко, О. С. Юнін та ін. Науковці зауважують, що національну систему підготовки поліцейських слід розробляти на основі власного історичного досвіду з урахуванням ментальності населення та досвіду реформування правоохоронних структур зарубіжних країн [1–4]. Фахівці переконані, що бездумне копіювання та запровадження системи підготовки працівників

поліції європейських країн в Україні не забезпечить позитивного ефекту. Це зумовлено різними принципами організації поліцейської діяльності, рівнями правової культури населення та соціально-економічними умовами, у яких діють поліцейські служби.

Дослідниця М. М. Долгополова вважає, що вивчення зарубіжного досвіду не означає його безпосереднє перенесення в практичну діяльність національних органів правопорядку. Однак аналіз службової діяльності та використання окремих підходів або елементів, безперечно, є корисним [5].

Ґрунтовний аналіз наукової літератури засвідчує наявність значних здобутків у вивченні особливостей навчання майбутніх поліцейських різних країн світу та можливостей їх використання в Україні [1; 2; 6–8]. Однак реформування правоохоронних структур України, створення нової патрульної поліції та розширення її функціональних обов'язків потребує ґрунтовних наукових досліджень досвіду підготовки працівників патрульної поліції європейських країн. Урахування позитивного зарубіжного досвіду сприятиме ефективному вдосконаленню системи підготовки працівників підрозділів патрульної служби Національної поліції України.

Мета статті – розглянути особливості професійної підготовки працівників патрульної поліції європейських країн.

За кордоном накопичено значний досвід підготовки кадрів для підрозділів поліції. Національні системи підготовки поліцейських у різних країнах сформовано під впливом політичних, історичних, соціально-економічних та інших факторів. Причому зміст поліцейської освіти має як спільні, так і відмінні риси. Він залежить від ролі поліції в суспільстві, розвитку законодавства, науки, техніки, вимог і службових завдань конкретної правоохоронної діяльності [3; 6].

Вивчаючи особливості організації професійної підготовки кадрів поліції в європейських країнах, К. С. Ізбаш наголошує на високому ступені нормативно-правової регламентації всіх етапів цього процесу: від добору кандидатів на висунення, формування кадрового резерву або призначення на керівні посади до етапу оцінювання якості навчання та практики реалізації змісту підготовки [7].

Аналізуючи вимоги до претендентів на роботу в поліцейських службах різних країн, Д. П. Калаянов пропонує розділити їх на

загальні (для всіх державних і муніципальних службовців) та спеціальні, тобто зумовлені специфікою діяльності поліції [8]. Загальні зазвичай передбачають наявність громадянства та бездоганні моральні якості, а спеціальні – досягнення певного віку, наявність необхідного освітнього рівня та фізичного стану, відсутність покарання за кримінальні правопорушення, дисциплінарні провини або аморальну поведінку, а також здатність до логічного мислення, виявлення ініціатив, швидкого реагування тощо.

У європейських країнах найбільш чисельним підрозділом є патрульна поліція. Вона має гарантувати правопорядок і громадську безпеку. Функції патрульних у кожній з країн різняться: реалізація профілактичних заходів, запобігання вчиненню правопорушень, регулювання й контролювання дорожнього руху, участь у розшуку злочинців, які втекли з-під варти або переховуються від судових і правоохоронних органів, збирання інформації, необхідної для інших галузевих служб, надання допомоги громадянам у будь-яких екстремальних ситуаціях. Науковець А. В. Губанов вважає, що роль патрульного визначена його здатністю запобігати діям, які є протизаконними або порушують громадський спокій чи втягують у безпосередній конфлікт декількох осіб, а не зобов'язувати дотримуватися закону [4].

У європейських країнах кандидати на службу в патрульній поліції проходять жорсткий добір у декілька етапів. Спочатку подають документи, які прискіпливо аналізують з метою недопущення до роботи в поліції раніше засуджених або осіб, яких негативно характеризують за місцем мешкання. Після цього тестують розумові здібності, фізичну підготовленість і проводять співбесіду.

Заслугує на увагу досвід підготовки кадрів патрульної поліції Великої Британії. За даними наукових джерел [1], ще 1920 року англійські фахівці констатували, що людина не може бути поліцейським, якщо вона не має розумових здібностей вище за середній рівень, розвиненої пам'яті та спостережливості, високих моральних якостей, які не є обов'язковими для представників інших професій. Поліцейський завжди повинен діяти тактовно та помірковано, виявляти ініціативу за різних непередбачуваних обставин.

Кандидати на службу в поліцію повинні бути віком від 18 років (верхню вікову межу нині не встановлено, але раніше було обмеження до 30 років); знято обмеження і щодо зросту кандидатів (хоча раніше приймали осіб чоловічої статі не нижче ніж 172 см, жіночої – 162 см); громадянство Великої Британії або дозвіл на постійне проживання; фізичне та психічне здоров'я; відсутність фінансових проблем і кримінального минулого; відсутність татуювань, які підривають авторитет носія (нецензурні висловлювання); вільне володіння англійською мовою [1].

Систему навчальних закладів утворюють вісім регіональних навчальних центрів, що здійснюють первинну підготовку, а також коледж вищого поліцейського складу (м. Бремшілле).

Підготовка поліцейських кадрів Великої Британії передбачає такі етапи: 1) початкова підготовка для новобранців-констеблів (рядових поліцейських), яка триває впродовж перших двох років служби; 2) спеціальна підготовка кандидатів для служб карного розшуку, дорожнього руху й низки інших; 3) підготовка сержантів та інспекторів поліції; 4) підготовка керівних кадрів поліції.

Дослідники В. І. Підгірний та К. П. Рубан стверджують, що початкова професійна підготовка британських поліцейських спрямована на те, щоб сформувати в майбутніх правоохоронців реальні практичні навички, необхідні для виконання службових обов'язків, а не абстрактні, відірвані від життя теоретичні знання в певній галузі права. Її уніфіковано для всіх поліцейських підрозділів і здійснюють за єдиною національною програмою «Початкова програма поліцейського навчання та розвитку». Загальний термін початкової підготовки становить два роки. Навчання триває в місцевих поліцейських підрозділах, навчальних центрах або поліцейських коледжах. Теоретична підготовка триває шість-вісім місяців і передбачає опанування тактики поліцейської діяльності, домедичної допомоги, основ правознавства, криміналістики й інших дисциплін. Півтора року з усього строку навчання відведено для самостійної патрульної служби під керівництвом досвідчених наставників [6].

У Франції поліцейська система почала формуватися ще під час феодалізму. Вона поєднує в собі риси централізованої та децентралізованої моделей поліції. Така система, на думку В. Г. Гриценка [2], дає змогу своєчасно реагувати на виклики часу й ефективно здійснювати охорону громадського порядку.

Окрему гілку поліцейських органів у Франції становить жандармерія, призначена виконувати небезпечніші завдання, зокрема щодо безпеки високопосадовців, охорони аеропортів, морського транспорту тощо. Працівники жандармерії, на відміну від офіцерів поліції, мають краще озброєння та вищу професійну підготовку [2].

На службу до патрульної поліції Франції приймають громадян віком від 18 до 35 років, що мають середню освіту та міцне здоров'я. До зросту кандидатів нині вимог немає (раніше не допускали осіб зростом нижче за 160 см). Головними критеріями добору є чесність і порядність.

Система підготовки поліцейських кадрів у Франції має централізований характер, її реалізує Дирекція освіти поліції, яка є складовою Генеральної дирекції. У Франції функціонують 20 шкіл для навчання рядових поліцейських, дві школи підготовки середньої ланки та школа комісарів поліції [6].

Початкова підготовка рядових поліцейських є найефективнішою ланкою в системі професійної підготовки МВС Франції. Вона триває протягом року. Упродовж чотирьох місяців слухачі отримують базові знання, необхідні поліцейському для несення патрульно-постової служби. Потім їх направляють на практичне стажування до поліцейських підрозділів під керівництвом досвідчених наставників.

Найскладнішою є підготовка керівників середньої ланки, яку формують офіцери й інспектори. Навчання здійснюють диференційовано.

Аналіз наукових джерел дає змогу констатувати, що поліція Франції є однією з найефективніших правоохоронних служб світу. Завдяки усталеним традиціям і значному досвіду роботи, чіткому та своєчасному реагуванню на виникнення нових проблем у житті суспільства французьку поліцію вважають еталоном оптимальної організації правоохоронної діяльності [7].

Поліція Федеративної Республіки Німеччини (ФРН) працює в складі МВС, компетенція якого є значно ширшою, ніж міністерства інших країн, адже воно фактично контролює всі сфери внутрішнього життя країни. Відповідно до цього структуровано національну систему підготовки кадрів поліції.

У ФРН вимоги до кандидатів на службу в поліцію різних федеральних земель не надто різняться. Наприклад, щоб стати поліцейським федеральної землі Баварії, слід досягти віку

17–25 років, мати німецьке громадянство (можуть бути винятки), належний стан здоров'я, середню освіту, не мати судимостей і фінансових труднощів. Кандидат на службу повинен відповідати таким критеріям: відданість державі, сприйняття своїх повноважень як певної місії, спрямованої на зміцнення держави та її престижу; прагнення до панування справедливості; здатність стратегічно мислити, усвідомлювати суть соціальних процесів, раціонально добирати підлеглих [7; 9].

Освіта поліцейських ФРН є трирівневою. Перший рівень – підготовка працівників патрульної поліції, другий – підготовка інспекторів поліції, третій – підготовка керівного складу.

До навчання патрульних у ФРН ставляться особливо відповідально. На підготовку одного працівника цієї служби витрачають близько 60 тис. євро. Курс навчання триває 2,5 роки. Підготовка інспекторів поліції та керівного складу – це додатковий час (щонайменше три роки) і додаткові витрати коштів [9].

Перший рік навчання працівників патрульної поліції передбачає опанування теоретичних і практичних засад поліцейської діяльності. Після цього – рік служби в практичних підрозділах під керівництвом досвідчених наставників, потім ще півроку теоретичного навчання, яке завершується іспитом на звання поліцейського [9].

На думку А. П. Черненка [10], тривале практичне стажування в процесі навчання є позитивним досвідом, який доцільно запозичити. Дослідник переконаний, що протягом року стажування працівник сам може визначитися, чи правильно він обрав спеціальність.

Поліцейські школи мають достатню навчальну базу й раціонально поєднують теорію та практику. На практичних заняттях майбутні поліцейські набувають різних навичок: автопереслідування в міських і сільських умовах; стрільба по рухомих цілях тощо. Особливу увагу приділяють загальній фізичній підготовці, плаванню, тренуванню в секціях із різних видів спорту, де перевагу надають єдиноборствам (наприклад дзюдо).

Під час підготовки майбутніх працівників патрульної поліції ФРН активно відпрацьовують прийоми фізичного впливу. Німецькі фахівці переконані, що від здатності працівників застосовувати прийоми фізичного впливу, адекватних ступеню загрози, залежить авторитет поліції та ставлення населення.

Таким чином, системі професійної підготовки працівників патрульної поліції в країнах Європи притаманна низка спільних принципів і підходів, серед яких:

- раціональність, конкретність навчання;
- активність і професійне спрямування підготовки працівників поліції, чого досягають використанням активних методів навчання, відтворенням на заняттях ситуацій, що виникають у поліцейській діяльності, проведенням виїзних занять безпосередньо в органах та підрозділах поліції;
- застосування в освітньому процесі передових наукових теорій, власних науково-практичних досліджень і практичного досвіду роботи в поліції інструкторів та викладачів;
- постійне здійснення «зворотного зв'язку» між навчальним процесом і практикою;
- міжнародна інтеграція до спільної поліцейської діяльності, що сприяє подоланню відмінностей у національних системах професійного навчання та забезпечує підготовку поліцейських кадрів до роботи в умовах об'єднаної Європи.

Для правоохоронних відомств зарубіжних країн притаманне високе технічне забезпечення патрульної служби, без чого її ефективна робота взагалі неможлива. Тому в навчальних програмах із підготовки фахівців для поліцейських служб чільне місце належить напрацюванню навичок роботи з науково-технічними засобами.

Важливу роль у підготовці кадрів патрульної поліції зарубіжних країн відіграє престиж правоохоронної діяльності, який підтримують, передусім, завдяки високому рівню соціальної захищеності поліцейського, а також створенню державою та ЗМІ позитивного іміджу правоохоронної системи. Матеріальне забезпечення спонукає поліцейського до відповідального виконання обов'язків, професійного зростання, що позитивно позначається на кадровій стабільності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біліченко В. В. Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні / В. В. Біліченко // Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – Дніпропетровськ, 2016. – С. 390–393.
2. Гриценко В. Г. Зарубіжний досвід Франції щодо організації та функціонування правоохоронних органів і

можливості його використання в Україні / В. Г. Гриценко // *Право та інноваційне суспільство*. – 2015. – № 1 (4). – С. 185–189.

3. Гопфалов Д. В. Досвід зарубіжних країн у реформуванні міліції / Д. В. Гопфалов // *Реформування органів внутрішніх справ: проблеми та перспективи (вітчизняний і зарубіжний досвід)* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 28–29 берез. 2014 р.). – Дніпропетровськ : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2014. – С. 134–135.

4. Губанов А. В. Полиция зарубежных стран: организационно-правовые основы, стратегия и тактика деятельности / А. В. Губанов. – М. : МАЭП, 1999. – 287 с.

5. Долгополова М. М. Окремі питання професійної підготовки поліцейських / М. М. Долгополова, І. С. Кравченко // *Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – Дніпропетровськ, 2016. – С. 178–180.

6. Підгірний В. І. Зарубіжний досвід професійної підготовки працівників поліції Великобританії, США, Франції та його впровадження в Україні / В. І. Підгірний, К. П. Рубан // *Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – Дніпропетровськ, 2016. – С. 289–291.

7. Ізбаш К. С. Зарубіжний досвід підготовки кадрів поліції в європейських країнах / К. С. Ізбаш // *Південноукраїнський правничий часопис*. – 2013. – № 1. – С. 36–39.

8. Калянов Д. П. Поліція країн ЄС та використання її досвіду в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ України: теорія і практика : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Калянов Дмитро Петрович. – Київ, 2010. – 44 с.

9. Заросило В. О. Реалізація зарубіжного досвіду в процесі трансформації міліції України у Національну поліцію України: адміністративний аспект / В. О. Заросило, О. С. Федченко. – Київ : Леся, 2016. – 216 с.

10. Черненко А. П. Європейський досвід підготовки поліцейських та можливість його використання в Україні / А. П. Черненко // *Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – Дніпропетровськ, 2016. – С. 289–291.

Стаття надійшла до редколегії 04.04.2017
